

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A fiatalkorú terhelt törvényes képviselése

Szerző: dr. Tolnai Judit

2017. október 24.

Pécs

I. Bevezetés

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) több helyen is rendelkezik a törvényes képviselőről, azt azonban, hogy pontosan mit jelent a törvényes képviselet, illetve ki minősül törvényes képviselőnek, nem mondja meg, és ilyen fogalmi meghatározás érdekében egyéb jogszabályi rendelkezésre sem utal. Magának a jogintézménynek az alapvető szabályozása a polgári anyagi jogban található, mely rendelkezések egyéb jogterületeken, így a büntetőügyekben is irányadóak. Ez a kettős szabályozás azonban egy jogban járatlan személy - mint amilyen a büntetőeljárásban részt vevő személyek többsége - számára nehezen áttekinthető, ezért leginkább a büntetőeljárás során eljáró hatóságokat, illetve bíróságot terheli az a kötelezettség, hogy a büntetőeljárásban bármely okból törvényes képviseletre szoruló résztvevők törvényes képviselethez való jogát megfelelően biztosítsák.

Következésképpen a törvényes képviselettel, törvényes képviselővel kapcsolatos polgári jogi rendelkezések alapvető ismerete nélkülözhetetlen a törvényes képviselő büntetőjogi szerepének megítélése és megértése szempontjából, ezért első körben ezen szabályok áttekintésére kerül sor.

II. A törvényes képviselettel, törvényes képviselővel kapcsolatos polgári jogi rendelkezések

A **képviseletre** vonatkozó általános szabályokat a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) kötelmi jogi rendelkezéseket tartalmazó Hatodik Könyve tartalmazza az I. Cím III. Fejezetében, a törvényes képviselet büntető eljárásjogi megközelítéséhez azonban a Ptk. Második, Harmadik, illetve Negyedik Könyvében rögzített speciális rendelkezéseknek van inkább jelentőségük, ahol a Ptk. a törvényes képviseletről, illetve törvényes képviselőről mind a természetes személyek, mind a jogi személyek vonatkozásában tartalmaz rendelkezéseket, és a természetes személyeken belül is megkülönbözteti a kiskorú, illetve a nagykorú személyek törvényes képviseletét.

Témánk szempontjából a természetes személyekre vonatkozó, azon belül is a kiskorú személyek törvényes képviseletével kapcsolatos Ptk.-beli szabályok igényelnek áttekintést.

Kiskorú a 18. életévét be nem töltött személy, kivéve, ha házasságkötése folytán már a 18. életévének betöltését megelőzően nagykorúságot szerzett.¹

Házasságkötéssel a Ptk. 4:9. § (2) bekezdése értelmében egy 16. életévét betöltött személy szerezhets nagykorúságot. Az ily módon 18. életévének betöltése előtt nagykorúvá vált személy a nagykorúságát a házasság megszűnésével főszabály szerint nem veszti el, megszűnik viszont a nagykorúság akkor, ha a házasságot a bíróság a cselekvőképesség hiánya vagy a kiskorúság miatt szükséges gyámhatósági engedély hiánya miatt érvénytelennek nyilvánítja.²

Kiskorú személy lehet **cselekvőképtelen**, amennyiben a 14. életévét még nem töltötte be,³ és lehet **korlátozottan cselekvőképes**, amennyiben a 14. életévét már betöltötte és nem cselekvőképtelen.⁴

A kiskorú személyek életkorukból adódóan - értelmi, érzelmi fejlettségük különböző fokú korlátozottsága miatt - segítségre szorulnak a személyes ügyvitel és jognyilatkozat tétel során, ezért jognyilatkozataik érvényességéhez a Ptk. egy segítő személy, a törvényes képviselő eljárását is előírja.

1. Ki lehet a kiskorú törvényes képviselője?

A kiskorú törvényes képviseletére vonatkozó alapvető szabályokat a Ptk. Családjogi Könyvében, azon belül is a szülői felügyelet általános szabályai között találjuk meg.

A **Ptk. 4:146. § (1) bekezdése** kimondja, hogy a kiskorú szülői felügyelet vagy gyámság alatt áll. Ugyanezen szakasz **(2) bekezdésében** rögzíti a szülői felügyelet különböző részjogosítványait, melyek egyike a kiskorú gyermek törvényes képviselete. A **Ptk. 4:161. § (1) bekezdése** a törvényes képviselet tartalmára vonatkozóan ad közelebbi iránymutatást, amikor kimondja, hogy a **szülői felügyeletet gyakorló szülők** joga és kötelezettsége, hogy kiskorú gyermeküket személyi és vagyoni ügyeiben képviseljék. A törvényes képviselet tehát nem csupán jog, hanem kötelezettség is, azaz a

¹ Ptk. 2:10. § (1) bekezdés

² Ptk. 2:10. § (2)-(3) bekezdés

³ Ptk. 2:13. §

⁴ Ptk. 2:11. §

szülői felügyeletet gyakorló szülő a törvényes képviseleti feladatait nem negligálhatja, annak egyszersmind köteles is eleget tenni. Következésképpen a törvényes képviselői jogosultság a szülői felügyelet gyakorlásához tapad, ekként a kiskorú gyermek szülői felügyeletet gyakorló szülője e minőségében a gyermek törvényes képviselője is egyben.

A **Ptk. 4:147. § (2) bekezdése** szerint a szülői felügyeletet közösen gyakorló szülők jogai és kötelezettségei egyenlőek, tehát a szülőket külön-külön is teljeskörűen megilleti a kiskorú törvényes képviselőjének joga. Mindez a bírósági gyakorlatban azt jelenti, hogy a kiskorú mellett, illetve helyett elegendő, ha a közös szülői felügyeletet gyakorló szülők közül csak az egyik szülő látja el a törvényes képviselőt, tehát elég, ha ő egyedül jelenik meg a kiskorúval együtt a bírósági tárgyaláson, vagy csak ő egyedül tesz jognyilatkozatot a kiskorút ért kár megtérítése érdekében.

Kivételek azonban vannak, így az a szülői felügyeletet gyakorló szülő, aki **vagyonkezelői joggal nem rendelkezik**, a gyermek vagyoni ügyeiben törvényes képviselőként nem járhat el.⁵ Ilyen helyzet a gyakorlatban ritkán fordul elő, és a büntetőeljárás során eljáró hatóságok is csak abban az esetben szereznek erről tudomást, ha a törvényes képviselőként megidézett vagy értesített szülő maga hivatkozik a vagyonkezelői jogának hiányára, vagy ha ez az ügy irataiból egyébként megállapítható. A büntetőügyekben eljáró hatóságok, illetve a bíróságok azonban a vagyonkezelői jogosultságra irányuló kérdést gyakorlatilag sosem tesznek fel a kiskorú nevében vagyoni jogi nyilatkozatot előterjesztő szülő részére, a vagyonkezelői jogosultság fennállását tehát a szülői felügyeleti joggal rendelkező szülő tekintetében eleve vélelmezik.

Kizárt a törvényes képviselőkénti fellépés a gyermek által **jogszabály szerint kizárólag személyesen megtehető jognyilatkozatok** tekintetében is,⁶ valamint akkor, ha a bíróság a gyermekétől **különélő szülőt nem jogosítja fel** a szülői felügyelet gyakorlására,⁷ és nem lehet fellépni törvényes képviselőként **érdekellentét** fennállása esetén sem.

Ez utóbbi szabályt a **Ptk. 4:163. § (1) bekezdése** tartalmazza, és egyúttal az érdekellentét fennállásának megállapításához is segítséget ad, amikor kimondja, hogy érdekellentét akkor áll

⁵ Ptk. 4:161. § (2) bekezdés

⁶ Ptk. 4:162. §

⁷ Ptk. 4:168. § (1) bekezdés

fenn, ha a szülő, házastársa, élettársa, egyenesági rokona vagy az ő törvényes képviselője alatt álló más személy a gyermekkel szemben ellenérdekű fél.

Az érdekellentét fennállásának jogkövetkezménye, hogy a kiskorú szülői felügyeletet gyakorló szülője a törvényes képviselői feladatait nem láthatja el, e részjogosítványa tekintetében tehát szülői felügyeleti joga lényegében szünetel. Ilyen esetben, továbbá akkor, ha a szülői felügyeletet gyakorló szülő a gyámhatóság rendelkezése, avagy egyéb tényleges akadály miatt átmenetileg nem járhat el, a gyámhatóság a törvényes képviselő ellátására **eseti gyámot** rendel ki⁸ a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatásról szóló 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: **Gyer.**) 130/A. § (1) bekezdésében foglaltaknak megfelelően.⁹ Ezzel a törvényhozó biztosítja, hogy a kiskorú érdekellentét fennállása esetén se maradjon segítség nélkül, legyen valaki, aki az érdekeit képviselve teljes körű, érvényes jognyilatkozatokat tehet a nevében, illetve nyilatkozatának érvényességéhez hozzájárulást adhat.

Az eseti gyámi pozíció - mely nem csupán érdekellentét miatt, hanem a Gyer. 130/A. § (1) bekezdésében meghatározott egyéb esetek okán is keletkezhet - csak **ideiglenes** jelleggel jelenti a kiskorú törvényes képviselőjét, abban az esetben azonban, ha a kiskorú alapvetően nem rendelkezik szülői felügyeleti jogot gyakorló szülővel (mert például szülei meghaltak, vagy a szülői felügyeleti jog bíróság általi megszüntetésére került sor mindkét szülő vonatkozásában), a törvényhozó a kiskorú részére a gyámság jogintézményét rendeli alkalmazni.¹⁰ Az ilyen kiskorú személy tehát nem szülői felügyelet, hanem gyámság alatt áll, mely a gyámhivatal kirendelő határozata folytán egy **tartós** jogviszonyt keletkeztet a **gyám**, mint képviselő és a kiskorú gyámolt, mint képviselt között.

A gyámrendelés szükségességének észlelése esetén a **Ptk. 4:225. § (1) bekezdésében** meghatározott személyeket és szerveket¹¹ bejelentési kötelezettség terheli, ezzel biztosítva azt, hogy törvényes képviselőre szoruló kiskorú személy ne maradjon törvényes képviselő nélkül.

⁸ Ptk. 4:163. § (2) bekezdés

⁹ A Gyer. 2. § b) pontja szerint törvényes képviselő a szülői felügyeletet közösen gyakorló mindkét szülő, a szülői felügyeletet egyedül gyakorló egyik szülő, a gyám és a gondnok.

¹⁰ Ptk. 4:223. §

¹¹ Ilyen személy a kiskorú gyermek közeli hozzátartozója, továbbá az a személy, akinek a gondozásában a gyermek él. Emellett az a bíróság vagy más hatóság is köteles kérni a gyámrendelést, aki hivatalos eljárása során szerez tudomást a gyámrendelés szükségességéről, illetve ezt - végső soron - bárki bejelentheti.

A **gyám** - hasonlóan a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülőhöz - a kiskorú vonatkozásában különböző részjogosítványokkal rendelkezik, mely részjogosítványok között a törvényes képviselő is megtalálható.¹² Ekként a gyám - aki a törvényben meghatározottak szerint lehet nevezett gyám,¹³ rendelt gyám¹⁴ vagy gyermekvédelmi gyám¹⁵ - tisztségénél fogva tekintendő a kiskorú törvényes képviselőjének, ha a Ptk. másképp nem rendelkezik.

A Ptk. 4:163. § (4) bekezdése értelmében a gyám jogkörére vonatkozó szabályokat kell alkalmazni az eseti gyám jogkörére is, így ezek a szabályok jelentik az eseti gyám törvényes képviselői jogosultságának jogalapját is.

Mindezeket összefoglalva megállapítható, hogy kiskorú személy vonatkozásában alapvetően kétféle törvényes képviselő járhat el: a szülői felügyeletet gyakorló **szülő**, illetve a **gyám** (aki lehet eseti gyám is). Elsődleges a szülői felügyelet, míg annak szünetelése, illetve megszűnése¹⁶ esetén a gyámság jogintézménye biztosítja a kiskorú törvényes képviselőt. Amennyiben érdekellentét, vagy bármely más tényleges akadály miatt a törvényes képviselőt a szülői felügyeleti jogot gyakorló szülő, illetve a gyám nem tudja ellátni, a törvényes képviselő biztosítása eseti gyám kirendelése útján lehetséges.

Végezetül ki kell térni arra a büntetőjogi szempontból is fontos szabályra, amelyet a **Ptk. 2:18. § (1) bekezdése** tartalmaz. Ez a törvényhely kimondja, hogy a bíróság a 17. életévét betöltött kiskorút a nagykorúakra irányadó szabályok szerint cselekvőképességet részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alá helyezheti. A **Ptk. 2:18. § (3) bekezdése** szerint a teljesen korlátozó gondnokság alá helyezett kiskorú esetén a gondnokság hatálya csak a nagykorúság elérésével áll be, ugyanakkor a kiskorú már az ítélet jogerőre emelkedésével cselekvőképtelenné válik.

Eszerint egy 17-18 életév közötti kiskorú személy is lehet „cselekvőképtelen”, törvényes képviselőjére azonban ilyen esetben is a kiskorúakra irányadó szabályok szerint kerülhet sor, azaz

¹² Ptk. 4:224. §

¹³ Ptk. 4:226. §

¹⁴ Ptk. 4:227. §

¹⁵ Ptk. 4:230. §

¹⁶ A szülői felügyeleti jog szünetelésének és megszűnésének részletszabályai a Ptk. Negyedik Könyvének XIX. Fejezetében található.

nevében a szülői felügyeletet gyakorló szülő(k), illetve gyám jogosult törvényes képviselőként eljárni egészen a 18. életévének betöltéséig. Ezt követően jogai érvényesítése érdekében **gondnok** kirendelésére kerül sor.

2. Miként történik a kiskorú törvényes képviselésének ellátása?

A cselekvőképtelen (14. életévet be nem töltött) kiskorú törvényes képviselője főszabály szerint a kiskorú **nevében**,¹⁷ tehát a kiskorú helyett jár el, míg a 14-18. életév közötti, korlátozottan cselekvőképes kiskorú törvényes képviselője a kiskorú jognyilatkozatához **hozzájárulva**,¹⁸ azaz a kiskorú mellett jár el. E főszabály alóli kivételeket, tehát a kiskorú személyek által törvényes képviselőjük nélkül önállóan megtehető jognyilatkozatokat cselekvőképtelen kiskorú esetén a Ptk. 2:14. § (2) bekezdése, korlátozottan cselekvőképes kiskorú esetén a Ptk. 2:12. § (2) bekezdése tartalmazza.

A büntetőeljárásban sok esetben csak személyesen megtehető jognyilatkozatokra van lehetőség - ilyen például a terhelti vallomás, az utolsó szó joga, tanúk esetében a tanúvallomás -, az ilyen jognyilatkozatokat tehát még azok az eljárási résztvevők is csak személyesen tehetik meg, akiknek a nevében a polgári jogi szabályok értelmében törvényes képviselőjük lenne hivatott jognyilatkozatot tenni. Így személyesen jogosult terhelti vallomást, illetve jogorvoslati nyilatkozatot tenni a 12-14 életév közötti, a Btk. 16. §-ában felsorolt bűncselekményt elkövető és a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel rendelkező kiskorú, holott polgári jogilag cselekvőképtelennek minősül és ezért érvényes jognyilatkozatot főszabály szerint csak a törvényes képviselője tehetne. Ilyen esetben tehát a törvényes képviselőhöz való jog a büntetőeljárás során a polgári jogi szabályokhoz képest módosulva érvényesül, miután az ilyen terhelt törvényes képviselője nem a képviselt kiskorú helyett nyilatkozik, hanem annak személyes nyilatkozata felett csak „kontroll” funkciót gyakorol.

A kiskorú vonatkozásában a törvényes képviselés a nagykorúság elérésével **megszűnik**, a törvényes képviselő törvényes képviseléssel kapcsolatos jogai tehát a képviselt személy nagykorúvá válásával

¹⁷ Ptk. 2:14. § (1) bekezdés

¹⁸ Ptk. 2:12. § (1) bekezdés

elenyésznek.

A polgári jogi rendelkezések áttekintését követően térjünk át a fiatalkorú terhelt törvényes képviselőjével és törvényes képviselőjének jogállásával kapcsolatos büntető eljárásjogi szabályokra.

III. A fiatalkorú terhelt törvényes képviselőjével kapcsolatos büntető eljárásjogi rendelkezések

1. Törvényes képviselő a büntetőeljárásban

A hatályos Be. az V. Fejezetében rendelkezik a büntetőeljárásban részt vevő személyekről, akiknek a felsorolását a **Be. 42. §**-a tartalmazza. Ez a felsorolás a törvényes képviselőt kifejezetten nem említi, ennek ellenére nem vitás, hogy a törvényes képviselő is a büntetőeljárás résztvevőjének tekintendő, szerepe azonban csak járulékos, mivel a Be.-ben meghatározott esetekben a 42. §-ban felsorolt személyekhez, illetve ezen személyek részvételével lefolytatott eljárási cselekményekhez tapad. Következésképpen a törvényes képviselő képviselőként, illetve segítőként jelenik meg az alábbi személyekhez kapcsolódóan:

1. terhelt
2. sértett (magánfél, magánvádló, pótmagánvádló) / egyéb érdekelt
3. tanú

Témánk szempontjából a terhelt, azon belül is a fiatalkorú (a továbbiakban: fk.) terhelt törvényes képviselőjére vonatkozó szabályok bírnak relevanciával.

2. Ki minősül törvényes képviselőre szoruló fiatalkorú terheltnek?

A terhelt kifejezés egy gyűjtőfogalom, amely magában foglalja a gyanúsított, vádlott és elítélt létszakaszokat; a terhelt belüli megkülönböztetésnek azonban nem csupán ilyen felosztásban, hanem abból a szempontból is jelentősége van, hogy a terhelt fiatalkorúnak, avagy felnőttkorúnak minősül-e.

A Be. a felnőttkorú terheltet tekinti általánosnak, míg a fk. terheltre az eljárási jogok érvényesülése és a fiatalkorúakkal szembeni eljárás részben eltérő célja érdekében speciális rendelkezéseket alkot és külön eljárási rendet határoz meg, ezeket a szabályokat a **Be. XXI. Fejezete** tartalmazza. A fk. terhelt törvényes képviselőjére vonatkozó szabályok többségét is e fejezetben találhatjuk, de a **Be. egyéb rendelkezései** is tartalmazzak jogokat a fk. terhelt törvényes képviselőjével kapcsolatban, mivel az ún. „jelző nélküli” (nagykorú) terhelt törvényes képviselőjének jogosultságai értelemszerűen a fk. terhelt törvényes képviselőjére is vonatkoznak; a **fk. terhelt törvényes képviselőjének jogai** tehát a Be.-ben elszórtan található szabályok összességéből tevődnek össze.

E jogok részletezése előtt azonban fontos kitérni a képviselt személyek körére, figyelemmel arra, hogy a fiatalkorú és a kiskorú nem szinonim, egymást helyettesítő fogalmak.

A kiskorúság egy polgári jogi kategória, és főszabály szerint a 18. életévüket be nem töltött személyeket értjük alatta. A **fiatalkorú** ezzel szemben egy büntetőjogi fogalom, amelynek definícióját a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: **Btk.**) **105. § (1)** bekezdése adja meg.¹⁹ Eszerint fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem. Ezt a Btk.-beli fogalmat rendeli alkalmazni az eljárási törvény is a **Be. 446. §-ban**, így a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás lefolytatására, és ekként a Be. XXI. Fejezetében foglaltak alkalmazására azon terheltek esetében kerül sor, akik a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévüket már betöltötték, de a tizennyolcadikat még nem. Mindebből - a korábban felhívott polgári jogi szabályokat is figyelembe véve - két következtetést lehet levonni. Egyrészt azt, hogy a büntetőeljárásban a 16. életévét követően házasságkötés folytán nagykorúvá vált elkövető is fiatalkorúnak minősül akkor, ha a bűncselekmény elkövetésére a 18. életévének betöltését megelőzően került sor. Másrészt azt, hogy a büntetőeljárás fiatalkorúakra vonatkozó szabályainak betartása szempontjából nem annak van jelentősége, hogy a terhelt az eljárás során mennyi idős, hanem annak, hogy az **elkövetéskor hány éves** volt. Ezért abban az esetben, ha valaki 16 évesen követett el bűncselekményt, a büntetőeljárást akkor is a Be. XXI. Fejezetében foglaltak szerint kell lefolytatni, ha az elkövetésre több, mint két év múlva, a 18. életévének betöltését követően derül fény. Ezekben az esetekben azonban a törvényes képviselőhöz való jog már nem érvényesülhet, mivel a törvényes képviselő büntetőeljárási jogai

¹⁹ A büntetés-végrehajtási jog a szabadságvesztés végrehajtásának szabályozása kapcsán a fiatalkorú fogalmát kiterjeszti a 18-21 év közötti elítéltekre is. [vö. Bv. tv. 82. § 1. pont]

csak a fk. terhelt polgári jogi értelemben vett nagykorúvá válásáig gyakorolhatók.²⁰ Tehát abban az esetben, ha a büntetőjogi szempontból fiatakorúnak tekintendő személy **polgári jogi szempontból már nagykorúnak** minősül - vagyis a 16. életévének betöltését követően házasságot kötött, illetve a bűncselekmény elkövetése után a 18. életévét betöltötte -, cselekvőképessége teljessége esetén már **nem szorul törvényes képviselőre**, így ilyen esetben a büntetőeljárás során eljáró szervek is a törvényes képviselőre vonatkozó eljárási szabályok mellőzésével járnak el az egyébként fiatakorúak elleni büntetőeljárás egyéb speciális rendelkezései mellett. Mindezt maga a Be. kifejezetten nem mondja ki, viszont a jogintézmény jellegéből egyértelműen levezethető; a polgári jogi szempontból törvényes képviselőre nem szoruló személy esetében ugyanis nincs jogalapja a törvényes képviselőre vonatkozó büntető eljárásjogi szabályok alkalmazásának.

A törvényes képviselő megszűnésére sor kerülhet a büntetőeljárás folyamán is, ilyenkor az eljárás aktuális szakaszában elenyésznek a törvényes képviselő Be. által biztosított jogai. Ez azonban nem eredményezi azt, hogy a törvényes képviselőnek az eljárás korábbi szakaszában gyakorolt jogai és megtett jognyilatkozatai érvénytelenné válnának, mivel a törvényes képviselő eljárásjogi státusza csak a **jövőre nézve szűnik meg**. Ezért a törvényes képviselőnek a fk. terhelt nagykorúvá válása előtt bejelentett fellebbezését joghatályosnak kell tekinteni és el kell bírálni akkor is, ha a felülbírálatra a fk. terhelt nagykorúvá válását követően kerül sor.

A fiatakorúak elleni büntetőeljárás szabályainak alkalmazhatóságával és a törvényes képviselő nyomozás során betöltött szerepével kapcsolatban a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: **Nyor.**) 143. §-a és 144. §-a is rendelkezik.

A **Nyor. 143. § (1) bekezdés a) és b) pontja** a Be. 446. §-ában foglaltak részletezéseként meghatározza, hogy azzal a gyanúsítottal szemben is a Be. XXI. Fejezetében foglalt szabályokat kell alkalmazni, aki házasságkötés folytán szerzett nagykorúságot, illetve a bűncselekmény elkövetés után, de a büntetőeljárás megindítása előtt töltötte be a 18. életévét. Ugyanezen szakasz **(2)**

²⁰ Kivételt jelent, ha a nagykorúvá vált személy cselekvőképessége korlátozott vagy kizárt, és ezért gondnokság alatt áll. Ilyenkor a törvényes képviselő (gondnok) jogai a fiatakorúak elleni büntetőeljárás szabályai szerint továbbra is gyakorolhatók

bekezdése pedig a törvényes képviselő joggyakorlásának megszűnéséről rendelkezik abban az esetben, ha a fk. terhelt a 18. életévét a nyomozás során betölti, avagy házasságkötés folytán nagykorúságot szerez.²¹ A Nyor. 144. §-a rögzíti továbbá azt a gyakorlatban igen gyakran előforduló esetet is, amikor a bűncselekmény(ek) elkövetésére részben a 18. életév betöltését megelőzően, részben azt követően kerül sor. Ilyen esetben a Be. XXI. Fejezetében foglalt rendelkezések alkalmazásának nincs helye, ezért fk. terhelt hiányában a fk. terhelt törvényes képviselőjére vonatkozó szabályok is eleve mellőzendők a terhelt cselekvőképességének teljessége esetén.

Az alábbi táblázat összefoglalóan tartalmazza, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban milyen esetekben kell biztosítani a törvényes képviselő részvételét:

TERHELT ÉLETKORA		TERHELT a büntetőeljárás során		TÖRVÉNYES KÉPVISELŐ részvétele a büntetőeljárásban
elkövetéskor	büntetőeljárás során	polgári jog szerint	büntetőjogi szempontból	
14. (12) - 18. év	14. (12) - 18. év	kiskorú	fiatalkorú	IGEN
14. (12) - 18. év	18 év feletti	nagykorú	fiatalkorú	NEM
14. (12) - 18. év	18 év feletti, de cselekvőképességét részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alatt áll	nagykorú	fiatalkorú	IGEN
14. (12) - 18. év	16-18 év közötti, aki házasságot kötött, és nem áll cselekvőképességét részlegesen vagy teljesen korlátozó gondnokság alatt	nagykorú	fiatalkorú	NEM
14. (12) - 18. év	17-18 év közötti, aki cselekvőképességet teljesen korlátozó ítélet hatálya alatt áll	kiskorú / nagykorú (ha korábban házasságot kötött)	fiatalkorú	IGEN

1. táblázat

A fk. terhelt törvényes képviselőjére vonatkozó rendelkezéseknek már a büntetőeljárás kezdetétől érvényre kell jutniuk, tehát azokban az esetekben, amikor a fk. terhelt törvényes képviselőre szorul, a nyomozó hatóságnak és az ügyésznek, majd a bíróságnak is e szabályok maradéktalan

²¹ A Nyor. 143. § (1) bekezdés a) pontja félreérthetően fogalmaz, hiszen nem tartalmaz arra irányuló követelményt, hogy a házasságkötés folytán nagykorúvá vált személynek a bűncselekményt még a 18. életévének betöltése előtt kell elkövetnie. Ezért a jogszabály jelenlegi szövegezése alapján úgy tűnhet, hogy a fiatalkorúak elleni büntetőeljárást arra a személyre is alkalmazni kellene, aki a nagykorúságát ugyan házasságkötés folytán szerezte meg, de a bűncselekmény elkövetésekor a 18. életévét már betöltötte. Hasonlóképpen pontosítani szükséges a házasságkötéssel nagykorúvá válásra utaló rendelkezést a (2) bekezdésben is. Figyelemmel azonban arra, hogy a Btk. és a Be. a Nyor.-nál magasabb rendű jogszabályok, a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás szabályainak alkalmazásakor a bűncselekmény 18. életév betöltését megelőző elkövetése akkor is elvárt feltétel, ha azt a Nyor. a 143. § (1)-(2) bekezdésében nem tartalmazza.

figyelembe vételével kell eljárnia. A törvényes képviselő szükségességét és a törvényes képviselő személyét ezért a nyomozó hatóságnak, ügyészségnek és bíróságnak az előtte folyó büntetőeljárásban **mindvégig hivatalból vizsgálnia kell.**

Mivel a **törvényes képviselő szükségessége** a fk. terhelt életkorának vizsgálatával dönthető el, ezért abban az esetben, ha az eljárás alá vont fk. terhelt a 18. életévét még nem töltötte be adott eljárási cselekmény időpontjában, törvényes képviselőre szoruló személynek kell tekinteni. Ritkán előforduló eset, hogy a 16-18 életév közötti fk. terhelt már házasságot kötött, ezért erre vonatkozóan nem kell külön vizsgálatot lefolytatni, csak abban az esetben, ha a terhelt személyi körülményeiből vagy a rendelkezésre álló iratokból a házasságkötés tényét meg lehet állapítani, avagy a terhelt a házasságkötésre maga hivatkozik. A nyomozó hatóság, ügyész, bíróság tehát - ellenkező adat hiányában - vélelmezi, hogy a 18. évet be nem töltött személy egyben kiskorú is. Amennyiben a házasságkötés ténye csak az eljárási cselekmény fogantatását követően derül ki, a törvényes képviselőnek tekintett személy „téves” fellépése miatt nem valósul meg jogszabálysértés, azonban a törvényes képviselőnek tekintett személy eljárási cselekményen tett nyilatkozata - amennyiben volt ilyen - az eljárás későbbi szakaszában nem vehető figyelembe.

3. Ki lehet a fiatalkorú terhelt törvényes képviselője?

A törvényes képviselő szükségességének eldöntése mellett további vizsgálatot igényel a **törvényes képviselő kilétének felderítése** is. Ehhez szintén a polgári jog szabályai nyújtanak segítséget: főszabály szerint a fk. terhelt szülőjét (szüleit) kell törvényes képviselőnek tekinteni, mindaddig, amíg ezzel ellentétes adat az ügyben nem merül fel, illetve amíg a fk. terhelt gyámság alá tartozására a fk. terhelt személyi körülményei és a rendelkezésre álló iratok alapján nem lehet alappal következtetni.

A polgári jogi főszabály a szülői felügyeleti jog közös gyakorlása, ezért abban az esetben, ha ettől eltérő körülményre nem utal semmilyen adat és az elkövetés, feljelentés körülményeiből sem következik más, a büntetőeljárást lefolytató szerv valamelyik szülőt kiválaszthatja a törvényes képviselő ellátására, és neki küldi meg az eljárási cselekményre szóló értesítést, illetve idézést, valamint az eljárás során született bármely határozatot. Abban az esetben, ha az eljárási

cselekményen a hatóság által választottól eltérően a fk. terhelt másik szülői felügyeleti joggal rendelkező szülője jelenik meg, a Ptk. 4:147. § (2) bekezdése értelmében őt is szabályszerűen értesített, illetve megidézett törvényes képviselőnek kell tekinteni,²² és az ő nyilatkozatát is joghatályosnak kell tekinteni. A gyakorlatban a további eljárási cselekmények vonatkozásában is a már korábban megjelent szülőt szokták törvényes képviselőnek tekinteni, de annak sincs akadálya, hogy a szülői felügyeleti jogot közösen gyakorló szülők felváltva jelenjenek meg gyermekük érdekében az eljárás során.

Amennyiben az ügy körülményei vagy a rendelkezésre álló egyéb iratok alapján azt lehet megállapítani, hogy a fk. terhelt szülői felügyeleti jogát csak az egyik szülő gyakorolja, avagy a fk. terhelt nem szülői felügyelet, hanem gyámság alatt áll, úgy az ezzel kapcsolatos körülmények tisztázása érdekében kétség esetén a hiányzó adatokat be kell szerezni a törvényes képviselő személyének pontos megállapítása érdekében.

A törvényes képviselő személyének meghatározására a **Nyor. 146. §-a** is tartalmaz útmutatást. E szakasz **(1) bekezdése** a fk. terhelt törvényes képviselőjének ellátására - a fent leírtakkal összhangban - elsősorban a szülői felügyeletet gyakorló szülőket jogosítja fel, míg a **(2) bekezdés** értelmében az átmeneti, illetve tartós nevelésbe vett fk. terhelt vonatkozásában, valamint azon ideiglenes hatállyal elhelyezett fk. terhelt esetében, akit nem a szülőjénél helyeztek el, a gyámhatóság által kirendelt gyámot tekinti törvényes képviselőnek. A szülőt illeti meg azonban a törvényes képviselő akkor, ha az ideiglenes hatállyal elhelyezett fk. terheltet nála helyezték el. A **(3) bekezdésben** rögzítettek szerint a szabadságvesztés büntetését töltő, illetve javítóintézeti nevelésre utalt fk. terhelt esetében - eltérő rendelkezés hiányában - a szülő, illetve gyám minősül törvényes képviselőnek, nem pedig az intézet parancsnoka, illetve vezetője.

4. Törvényes képviselő ≠ gondozó

A Be. a törvényes képviselő mellett a fk. terhelttel szembeni eljárásban egy további speciális eljárási résztvevőt is megemlít, a gondozót. E két eljárási résztvevő azonban nem feltétlenül ugyanaz a személy.

²² Az értesítés, illetve idézés célja a törvényes képviselő biztosítása, és nem egy kifejezetten nevesített személy megjelenésének elérése.

A **gondozó** az, aki a fk. terheltet ténylegesen neveli, gondozza, felügyeli, míg a törvényes képviselő a fk. terhelt jogai érvényesítésében törvényi felhatalmazás folytán közreműködő személy, és mint ilyen nem ténylegességre utal, hanem egy jogi fogalmat takar. A gondozó és a törvényes képviselő személye a legtöbbször egybeesik akkor, amikor a fk. terheltet ténylegesen is a szülői felügyeleti joggal rendelkező szülő gondozza, neveli, elválhat ugyanakkor olyan esetekben, amikor a fk. terhelt a szülői felügyeleti jog szünetelésére, megszűnésére, egyéb akadályozó körülményre, avagy érdekellentétre tekintettel gyámság (eseti gyámság) alatt áll. Ilyenkor a fk. terhelt mindennapi szükségleteinek ellátásáról gondoskodik, lakhatását biztosító személy minősül gondozónak, míg a fk. terhelt részére kirendelt gyám törvényes képviselőnek. Ez utóbbi személyre vonatkoznak a törvényes képviselő büntetőeljárás jogosságai is, amelyek a gondozóra nem terjednek ki (ám bizonyos esetekben a gondozónak is vannak meghatározott jogosságai).

IV. A fiatalok terhelt törvényes képviselőjének egyes jogosságai

Fentebb is említésre került, hogy a fk. terhelt törvényes képviselőjének legfőbb jogosságait összefoglalóan a Be. 451. §-a tartalmazza, de a Be. XXI. Fejezetének más rendelkezéseiben, továbbá a Be. egyéb fejezeteiben is találunk további jogosságokat.

1. A Be. 451. §-a szerinti törvényes képviselői jogosságok

A Be. 451. §-a szerinti a fk. terhelt törvényes képviselőjét az alábbi jogok illetik meg:

- a) iratbetekintési jog a nyomozás során azon eljárási cselekmények kapcsán, amelyeknél jelen lehetett,
- b) iratmegismerési jog a nyomozás befejezését követően,
- c) jelenléti jog,
- d) észrevételezési jog,
- e) felvilágosításkérési jog,
- f) indítványtételi jog,
- g) jogorvoslati jog.

a) Iratbetekintési jog a nyomozás során

A törvényes képviselő nyomozás során történő iratbetekintési (iratmegtekintési) joga korlátozott, és szorosan összefügg a nyomozati cselekményeken történő jelenléti jogával, továbbá észrevételezési és indítványtételi jogával is.

A Be. előírása szerint a fk. terhelt törvényes képviselője csak azoknak a nyomozati cselekményeknek az iratait tekintheti meg, amely nyomozati cselekményeknél jelen lehetett.²³ Ezzel összhangban a **Nyor. 151. § (2) bekezdése** akként rendelkezik, hogy a nyomozó hatóságnak biztosítania kell a törvényes képviselő részére azt, hogy a számára is nyitva álló eljárási cselekményről felvett jegyzőkönyvet megtekinthesse. Az iratmegtekintési jogáról a nyomozó hatóságnak a **Nyor. 151. § (3) bekezdése** értelmében értesítenie kell a fk. terhelt törvényes képviselőjét, mely értesítés megtörténtét írásban kell feltüntetni a nyomozás irataiban.

Álláspontom szerint a törvényes képviselő az iratmegtekintési jogát akkor is gyakorolhatja, ha az adott eljárási cselekményen ténylegesen nem vett részt, mivel a Be. előírása szerint az iratmegtekintés azon eljárási cselekmények kapcsán biztosított, amelyek **jelen lehetett**, és nem csupán azok tekintetében, amelyeknél ténylegesen jelen is volt.

Amennyiben az eljárási cselekményről a törvényes képviselő távol maradt, de az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvet utólag megtekinti, az abban foglaltak alapján észrevételezési és indítványtételi jogát is gyakorolhatja. A Be. 166. § (7) bekezdése alapján azonban nem jogosult ilyen esetben a jegyzőkönyv kiegészítését, illetve kijavítását indítványozni, lévén az eljárási cselekmény menetéről - távolléte okán - pontos tudomása nem lehet.

b) Iratmegtekintéshez való jog a nyomozás befejezését követően

A **Be. 193. §-a** rendelkezik a nyomozás befejezését követő ún. iratismertetésről a nyomozás összefűzött iratainak teljes körű megismerése érdekében. A **Be. 193. § (1) bekezdése** kifejezetten csak a terhelt és védője részére biztosítja a nyomozás összefűzött iratainak megismerését, míg a **Be. 451. §-a** a nyomozás iratainak megtekintéséhez való jogot teszi lehetővé a fk. terhelt törvényes képviselője számára. Ezzel egyezően a **Nyor. 151. § (2) bekezdése** is az ügy iratainak nyomozás befejezését követő megtekintését biztosítja a fk. terhelt törvényes képviselője részére.

Mindezek alapján felmerül a kérdés, hogy a nyomozó hatóságnak a fk. terhelt és védője mellett a fk. terhelt törvényes képviselőjének is a **Be. 193. §-ában** foglalt szabályok szerint, egy külön

²³ A törvényes képviselő részére nyitva álló nyomozati cselekmények felsorolását ld. a törvényes képviselő jelenléti jogának tárgyalásánál.

kitűzött időpontban kell biztosítani az iratok megismerésének jogát, avagy elegendő a törvényes képviselőt a nyomozás befejezéséről általánosságban arról értesíteni, hogy a nyomozás iratait megtekintheti. Kérdés tehát, hogy a fk. terhelt és védője részére biztosított iratmegismerési jog és a fk. terhelt törvényes képviselője számára nyitva álló iratmegtekintési jog egymást helyettesítő, szinonim fogalmak-e.

E kérdés megválaszolásához a joggyakorlatot segítő kommentár²⁴ Be. 193. §-ához, illetve Be. 451. §-ához fűzött magyarázata nem ad közelebbi útmutatást, gyakorlati munkám során azonban azt tapasztaltam, hogy a nyomozó hatóság a fk. terhelt törvényes képviselője részére is a Be. 193. §-ában foglaltaknak megfelelően ún. iratismertetést és az azzal kapcsolatban gyakorolható észrevétel és indítványtétel jogát biztosítja.

A nyomozás befejezését követően biztosított iratmegtekintési (iratmegismerési) jogáról is dokumentáltan értesíteni kell a fk. terhelt törvényes képviselőjét a Nyor. 151. § (3) bekezdése szerint.

A fk. terhelt törvényes képviselőjének Be. 451. §-ának harmadik mondatában felsorolt jogaira - az általam c)-g) pontban felsorolt jogokra - a Be. rendelkezése szerint a **védő jogai irányadók**, ez azonban nem azt jelenti, hogy a törvényes képviselő védőként funkcionálhat,²⁵ mivel a védő jelenléte a Be. 450. §-a értelmében semmilyen módon nem mellőzhető a fk. terhelttel szemben folytatott eljárás során, míg a törvényes képviselő jelenléte nem kötelező. Védői jogokat azonban a törvényes képviselő is élvezhet, noha azokból sem mindegyiket, hanem csak azokat, amelyeket a törvényhozó a Be. 451. § harmadik mondatában kifejezetten megjelöl. E védői jogok tartalmát a Be. egyéb rendelkezései töltik ki, ezért a védő jelenléti jogára, észrevételezési jogára, felvilágosításkérési jogára, indítványtételi jogára és jogorvoslati jogára vonatkozó Be.-beli szabályok alatt a fk. terhelt törvényes képviselőjének jogait is érteni kell. Tekintettel a Be. 50. § (3) bekezdésére, miszerint e védői jogok forrása a terhelt számára Be. 43. § (2) bekezdésében biztosított jogok, a törvényes képviselő végső soron a terhelti jogosultságok önálló, fk. terhelttől

²⁴ Büntetőeljárás jog I-III. - Kommentár a gyakorlat számára (Második, átdolgozott és egybeszerkesztett kiadás) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2015

²⁵ A büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény 45. § (1) bekezdés b) pontja lehetővé tette, hogy a helyi bíróságon vétség miatt folytatott eljárásban a terhelt törvényes képviselője védő legyen. 2003. július 1. napját követően a Be. 44. § (1) bekezdése alapján csak ügyvéd, illetve külön törvényben foglalt feltételek esetén európai közösségi jogász lehet védő, így a törvényes képviselő már nem.

független gyakorlására hivatott a fentebb c)-g) pontban felsorolt jogok esetében.

Nem illeti meg azonban a törvényes képviselőt a védő számára biztosított kérdésfeltevési jog, mivel a kihallgatott személyekhez kérdést közvetlenül nem intézhet, hanem csak kérdések feltevését indítványozhatja, és nem tarthat perbeszédet sem, csak felszólalásra van lehetősége a nyomozási bíró által a fk. terhelttel kapcsolatos kényszerintézkedések tárgyában tartott ülésen (a bírósági tárgyaláson azonban már nem illeti meg ilyen jogosultság). Ezen túlmenően a védőtől eltérő szabályok szerint tarthatja a kapcsolatot a fogva lévő fk. terhelttel, és csak mint hozzátartozó érintkezhet az előzetes letartóztatásban lévő fk. terhelttel.

Mindezek mellett fontos hangsúlyozni azt is, hogy az egyes védői jogosítványok gyakorlása mellett a törvényes képviselőt a Be. 50. §-ában felsorolt védői kötelezettségek nem terhelik.

c) Jelenléti jog

A fk. terhelt törvényes képviselőjének **jelenléte** - bár a törvény a jelenléti jogát a védő jelenléti jogához hasonlóan biztosítja - sem a számára nyitva álló nyomozati cselekményeken, sem a bírósági tárgyaláson **nem kötelező**, ezért az eljárási cselekményekre, illetve a bírósági tárgyalásra nem idézni kell, hanem azokról a Be. 67. § (1) bekezdése alapján csak **értesíteni** szükséges.²⁶ Ekként a törvényes képviselő jelenléti joga a védő kötelező részvételéhez képest valóban csak jog a fk. terhelttel szemben folytatott büntetőeljárás során.

A törvényes képviselő részére biztosított egyéb jogok gyakorlása nem függ attól, hogy jelenléti jogát ténylegesen gyakorolja-e vagy sem, ezért észrevételt, indítványt akkor is tehet, ha az eljárási cselekményen nem vett részt, és jogorvoslati jogát is korlátozás nélkül gyakorolhatja. A törvényes képviselő jelenléti joga tehát egy szabadon gyakorolható jog, melynek gyakorlásától függetlenül rendelkezésre állnak az egyéb jogai. Ezért ha a törvényes képviselő a tárgyaláson szabályszerű értesítésre nem jelenik meg, és a bíróság ügydöntő határozatot hoz, a határozat ellen nyilvánvalóan ugyanúgy fellebbezhet, mintha a tárgyaláson megjelent volna. Ilyen esetben azonban nem a tárgyaláson nyomban, illetve a kihirdetést követő 3 napon belül, hanem az írásba foglalt határozat

²⁶ Ez alól a főszabály alól - véleményem szerint - egy kivétel van, ha a tárgyalás mellőzésével hozott határozat kapcsán a Be. 464. §-a alapján a tárgyalás tartását kérte. Részletesebben ld. a jogorvoslati jog tárgyalásánál.

részére történt szabályszerű kézbesítésétől számított 8 napon belül²⁷ terjeszthet elő fellebbezést.²⁸

A törvényes képviselő jelenlétét a **Nyor. 151. § (1) bekezdése** szerint - abban az esetben, ha a késelem nem jár veszéllyel - a következő nyomozati cselekményeken kell biztosítani:²⁹

- fk. terhelt kihallgatása
- szemle
- bizonyítási kísérlet
- felismerésre bemutatás
- szembesítés
- gyanúsítottat érintő szakértői meghallgatás.

Ezen eljárási cselekmények kapcsán a nyomozó hatóságot a fk. terhelt törvényes képviselőjének irányába a **Nyor. 151. § (3) bekezdése** szerint értesítési kötelezettség terheli, amennyiben pedig a törvényes képviselő a nyomozati cselekményen megjelenik, úgy a **Nyor. 148. §-a** alapján jogairól fel kell világosítani, melynek tényét az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben is rögzíteni kell.

Látható tehát, hogy a jelenlét lehetőségére vonatkozóan a nyomozó hatóságot a törvényes képviselő irányába tájékoztatási kötelezettség terheli, és nincs ez másként az ügyész által fogatosított nyomozati cselekmények esetén sem.

A gyermek- és fiataikorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról szóló 21/2013. (X. 31.) LÜ utasítás (a továbbiakban: **Fk. ügyészi utasítás**) **5. § (4)-(5) bekezdése** szerint a fk. gyanúsított kihallgatásának időpontjáról, illetve az ügyész által fogatosított olyan eljárási cselekményekről, amelyeknél jelen lehet, a védő mellett a törvényes képviselőt is megfelelő időben értesíteni kell. Amennyiben a gyanúsított kihallgatás időpontjáról történő értesítésre rövid úton (telefonon, telefaxon, e-mailben) került sor, úgy az értesítés tényét hivatalos feljegyzésben kell rögzíteni. A törvényes képviselő távolmaradását az eljárási cselekményről (kihallgatásról) felvett jegyzőkönyvben rögzíteni kell,³⁰ abban az esetben azonban,

²⁷ Be. 325. § (2) bekezdés

²⁸ A nyomozási bíró határozata ellen - amennyiben a határozat meghozatalára a távollétében megtartott ülésen, avagy iratok alapján került sor - a kihirdetéstől, illetve a határozat kézbesítésétől számított három napon belül fellebbezhet. [vö. Be. 215. § (1) bekezdés]

²⁹ Ezek azok a nyomozati cselekmények, amelyekkel kapcsolatban az a) pontban írt iratbetekintési jogát is gyakorolhatja.

³⁰ A gyakorlatban mind a nyomozó hatóság, mind az ügyész által felvett jegyzőkönyvekben elmarad a törvényes képviselő távollétének kifejezett feltüntetése, hiánya mindössze azzal válik egyértelművé, hogy résztvevőként történő felsorolására nem kerül sor. Álláspontom szerint a bírósági tárgyalás elején tartandó számbavételhez hasonlóan a nyomozati cselekményekről felvett jegyzőkönyvekben is pontosan kellene feltüntetni a törvényes képviselő értesítésének szabályszerűségét, és annak tényét, hogy az eljárási cselekményen nem jelent meg.

ha megjelenik, az eljárási cselekményen jelenlévőként kell feltüntetni, mely utóbbi tény az eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben aláírásával is igazol.

A törvényes képviselő **nem ruházható át**, ezért nincs arra mód, hogy a törvényes képviselő - akadályoztatása esetén - valaki mást bízson meg azzal, hogy helyette bármely eljárási cselekményen részt vegyen a fk. terhelt érdekében.

A **Fk. ügyészi utasítás 6. § (4) bekezdése** a fk. terhelttel szemben személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés elbírálása érdekében kitűzött ülés időpontjáról és helyéről is értesíteni köteles a törvényes képviselőt, itt azonban az értesítés megtörténtének feljegyzésben történő dokumentálására nincs kifejezett előírás.

Vádemelés esetén a fk. ügyésznek a **Fk. ügyészi utasítás 13. § (2) bekezdése** alapján a vádiratban a fk. terhelt törvényes képviselőjének értesítését kötelezően indítványoznia kell, lehetőséget biztosítva ezzel a törvényes képviselő bírósági eljárásban történő megjelenésének. A bírósági tárgyalásról a bíróság csak értesítést küld a törvényes képviselő részére, és amennyiben az értesítés szabályszerű, a tárgyalás megtartása nem lehet akadályozott pusztán abból az okból, hogy a törvényes képviselő a tárgyaláson nem jelent meg.

Felmerül a kérdés, hogy mi van abban az esetben, ha a tárgyalás megkezdésekor nem állapítható meg a törvényes képviselő értesítésének szabályszerűsége - mert például az értesítést tartalmazó postai küldemény tértivevénye még nem érkezett vissza, avagy „ismeretlen címzett” vagy „elköltözött” jelzéssel érkezett vissza.

E kérdés megválaszolásához iránymutatásul szolgálhat a Kúria **BH2014. 43.** szám alatt közzétett eseti döntése.³¹ E határozatában a felülvizsgálati eljárás keretében eljáró legfőbb bírói fórum a fk. terhelt törvényes képviselőjének távollétében lefolytatott tárgyalást nem tekintette a Be. 373. § (1) bekezdés II/d) pontban nevesített feltétlen hatályon kívül helyezést eredményező oknak, mivel a Be. 240. § (3) bekezdése a fk. terhelt törvényes képviselőjének kötelező tárgyalási jelenlétét - a védővel ellentétben - nem írja elő. Az eseti döntés I. pontjában kifejtettek szerint a fiatalkorú ellen

³¹ Kúria Bfv. III. 582/2013. számú határozata

folytatott büntetőeljárásban a szülő felügyeleti joga alapján törvényes képviselőt gyakorló szülő szabályszerű értesítésének hiányában, és a távollétében lefolytatott tárgyalás alapján hozott jogerős ügydöntő határozat ez okból feltétlen eljárási szabálysértés címen eredményesen nem támadható.

Az a körülmény tehát, hogy a törvényes képviselő értesítésének szabályszerűsége a tárgyalás megkezdésekor, avagy a folytatólagos tárgyalás során nem állapítható meg, nem képezi akadályát a tárgyalás megtartásának, amennyiben a tárgyalás megtartásának egyéb feltétele fennáll.

Fentiek értelmében a törvényes képviselő a tárgyalás nem kötelező résztvevője, ezért a kötelező részvételre vonatkozó előírás hiánya miatt gyakorlatilag az sem eredményezhet feltétlen hatályon kívül helyezést, ha a törvényes képviselő jelenléti joga az eljárás egésze során nem volt biztosított, azaz mind a nyomozó hatóság, ügyész, mind a bíróság a törvényes képviselő mellőzésével folytatta le a nagykorúságát el nem ért fk. terhelttel szembeni eljárást. Ennek oka, hogy a törvényhozó a törvényes képviselő távollétéhez nem kívánta ugyanazt a jogkövetkezményt fűzni, mint a megjelenési kötelezettséggel felruházott fk. terhelt, illetve védő távollétéhez.

Kétségtelen ugyanakkor, hogy teljes mellőzése esetén a törvényes képviselő a törvényes jogait egyáltalán nem tudja gyakorolni, ez tehát olyan eljárási szabálysértés, amely - bár önmagában abszolút hatályon kívül helyezési oknak nem minősül - alkalmas lehet arra, hogy adott esetben a **Be. 375. § (1) bekezdése** alapján az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasítását eredményezze a törvénytörés másodfokú eljárásban történő észlelése esetén.

d) Észrevételezési jog

A törvényes képviselő az eljárás során történtek kapcsán észrevételeit mindazon az eljárási cselekményeken kifejezheti, amelyekben részt vesz, így a bírósági tárgyaláson is, ha azon megjelenik. Megjelenésének hiányában észrevételeit írásban is benyújthatja az eljárás bármely szakaszában.

e) Felvilágosításkérési jog

A törvényes képviselő a fk. terhelttel szemben indított büntetőügyre, illetve a büntetőeljárás során történetekre vonatkozóan kérhet felvilágosítást a büntetőeljárás során eljáró szervektől.

Alapvető joga az eljárás minden résztvevőjének, így a fk. terhelt érdekében eljáró törvényes képviselőnek is, hogy tudomást szerezzen az eljárás alapját képező azon cselekményről, amely az általa képviselt fk. terhelttel kapcsolatos, és tájékoztatást kapjon a saját, illetve az általa képviselt fk. terhelt legfőbb jogairól és kötelezettségeiről, valamint a rájuk vonatkozó leglényegesebb eljárási szabályokról is. Ennek érdekében a törvényes képviselő felvilágosítást kérhet, mely felvilágosítás megadásakor különös tekintettel kell lenni arra, hogy a törvényes képviselő (többségében) nem jogvégzett személy.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a törvényes képviselő felvilágosításkérési joga a nyomozó hatóság, ügyész, illetve bíróság oldalán tájékoztatási kötelezettséget indukál.

A **Nyor. 148. §-a** alapján annak tényét, hogy a jogairól való felvilágosításra sor került, azon eljárási cselekményről készült jegyzőkönyvben kell rögzíteni, amelyen a törvényes képviselő részt vett. A bírósági szakban a törvényes képviselő részére küldött idézés/értesítés tartalmaz tájékoztató jellegű rendelkezéseket, így a törvényes képviselő az eljárás bizonyos adatairól és egyes jogairól akkor is tudomást szerez, ha az idézést/értesítést átveszi, azonban jelenléti jogát nem kívánja gyakorolni.

A fk. terhelt idézését, értesítését a törvényes képviselővel is közölni kell a **Be. 68. § (2) bekezdése** alapján. Hasonlóképpen rendelkezik a **Nyor. 149. §-a** is, amikor kimondja, hogy a fiatakorú idézéséről és értesítéséről törvényes képviselőjét is értesíteni kell. Ekként a törvényes képviselő már az eljárás kezdeti szakaszában tudomást szerez arról, hogy a fiatakorúval szemben büntetőeljárás indult. Ezt követően bármilyen felvilágosításért a büntetőeljárást folytató szervekhez fordulhat, akár írásban is.

f) Indítványtételi jog

A törvényes képviselő a büntetőeljárás során a védői jogokból levezethetően számos indítványt tehet mind szóban, mind írásban, így például a fk. terhelttel szemben elrendelt kényszerintézkedés megszüntetését, a jelenlétében lefolytatott eljárási cselekményről felvett jegyzőkönyv, illetve meghozott határozat kijavítását, kiegészítését, tanú kihallgatását, más szakértő kirendelését, egyéb

bizonyítás felvételét, nyilvánosság kizárását, bíró kizárását, szó szerinti jegyzőkönyvezés elrendelését vagy az eljárás felfüggesztését indítványozhatja.

A Be. sok esetben külön is biztosítja az indítványtételi jogot a védő részére - mindezt a Be. 451. §-a értelmében a fk. terhelt törvényes képviselőjére vonatkozóan is irányadónak kell tekinteni -, de vannak olyan esetek, ahol az eljárás valamely résztvevőjének konkrét megjelölése nélkül, általánosságban garantálja az indítványtétel jogát. Ilyen általános indítványtételi jogosultságot találunk például a Be. 285. § (1) bekezdésében, ahol a Be. a bizonyítási eljárás kapcsán biztosítja az indítványtételi - és egyben észrevételezési - jogot. Az ilyen típusú rendelkezések értelemszerűen a fk. terhelt törvényes képviselőjére is vonatkoznak a fiatakorúak elleni büntetőeljárás során. Így a törvényes képviselő a Be. 555. § (2) bekezdés a) pontja alapján különleges eljárás lefolytatását is indítványozhatja.

A Be. 166. § (3) bekezdése szerint a nyomozati cselekményeken előterjesztett indítványokat és észrevételeket a szükséges részletességgel, míg a bírósági tárgyaláson előterjesztett indítványokat a Be. 251. § (1) bekezdése alapján kimerítően kell a jegyzőkönyvbe felvenni.

Míg az észrevétel adott eljárási résztvevő véleményének megformálását jelenti, addig az indítvány ennél többet jelent, mivel valamilyen eljárási cselekmény elvégzésére, illetve a hatóság (bíróság) meghatározott döntésére irányul, ezért az adott eljárási szakaszban eljáró szerv döntését igényli. Az indítványt tehát el kell bírálni, mely döntés ellen a büntetőeljárás szabályai szerint bizonyos esetekben külön jogorvoslatnak is helye van.

g) Jogorvoslati jog

A fk. terhelt törvényes képviselőjének jogorvoslati jogát a Be. a 451. §-a a védő jogorvoslati jogosultságával egyezően biztosítja.

A védő jogorvoslati joga kifejezetten említésre kerül az elsőfokú bíróság ítélete elleni fellebbezés kapcsán a **Be. 324. § (1) bekezdés d) pontjában**, a másodfokú bíróság ügydöntő határozata elleni fellebbezési jog vonatkozásában a **Be. 367/A. § (1) bekezdés d) pontjában**, és a különleges eljárásokban is nyitva áll a **Be. 555. § (2) bekezdés g) pontja** szerint. Ezek és a további védői

jogorvoslati lehetőségek a Be. 451. §-a értelmében a fk. terhelt törvényes képviselőjére is irányadóak. Így a védőhöz hasonlóan a törvényes képviselő is általánosságban jelenthet be jogorvoslatot minden olyan eljárás során hozott határozattal szemben, amely az általa képviselt fk. terhelttel kapcsolatos.

A **Nyor. 150. §-a** értelmében a törvényes képviselővel írásban közölt határozatok rendelkező részében fel kell hívni a törvényes képviselő figyelmét a fk. terhelttől független, önálló panaszjogára is. A jogorvoslati jog gyakorlásának lehetőségére a határozat kihirdetéséről távol maradó törvényes képviselőt nyilvánvalóan az ügyész és a bíróság által meghozott határozatok rendelkező részében is fel kell hívni.

A fk. terhelt törvényes képviselője számára is irányadó azonban az a Be. 357. § (3) bekezdésében írt szabály, hogy a vádlott javára más által bejelentett fellebbezést a fellebbező csak a vádlott hozzájárulásával vonhatja vissza.

A védő jogorvoslati jogából levezethető általános jogorvoslati joga mellett a Be. **külön is kiemel** néhány, kifejezetten a fk. terhelt törvényes képviselőjét megillető jogorvoslati jogosítványt:

1.1. Tárgyalás tartása iránti kérelem a fk. terhelttel tárgyalás mellőzésével hozott végzéssel szemben

A XXI. Fejezet külön alcímében biztosítja a törvény a fk. terhelt törvényes képviselőjének jogorvoslati jogát a tárgyalás mellőzésével meghozott határozatok tekintetében, amikor a **Be. 464.§-ában** külön is kimondja, hogy a fk. terhelttel szemben tárgyalás mellőzésével hozott végzés kézbesítésétől számított 8 napon belül a Be. 548. § (1) bekezdésében meghatározott személyeken kívül a fk. terhelt törvényes képviselője is kérheti tárgyalás tartását. Ez az önálló, fk. terhelttől függetlenül fennálló jogorvoslati jog kivételes felelősséget kíván meg a törvényes képviselőtől, ugyanis ilyenkor a kérelem alapján kitűzött tárgyaláson megjelenése nem mellőzhető, emiatt a bíróságnak álláspontom szerint idézést - és nem értesítést - kell küldenie a számára. Amennyiben azonban szabályszerű idézés ellenére - megfelelő kimentés hiányában - távol marad a tárgyalásról, úgy tárgyalás tartása iránti kérelmét a Be. 550. § (2) bekezdése szerint visszavontnak kell tekinteni,

ezért más kérelmező hiányában a tárgyalás tartására nem kerülhet sor, hanem a fk. terhelttel szemben tárgyalás mellőzésével hozott végzés jogerőre emelése iránt kell intézkedni.³²

1.2. Perújítási, illetve felülvizsgálati eljárás indítványozása a fk. terhelt javára

A Be. rendkívüli perorvoslat kezdeményezésére is feljogosítja a fk. terhelt törvényes képviselőjét, mivel a Be. 490. § (2) bekezdés d) pontjában, illetve a Be. 417. § (1) bekezdés II/d) pontjában úgy rendelkezik, hogy mind perújítási indítványt, mind felülvizsgálati indítványt benyújthat a fk. terhelt javára. Az indítvány előterjesztésére az alapügyben általa képviselt fk. terhelt nagykorúvá válásáig van lehetősége, ezt követően ugyanis - mint láthattuk - büntetőeljárás jogosságai elenyésznek.

2. A Be. XXI. Fejezetében található további jogosultságok

A Be. 451. §-án túlmenően a Be. XXI. Fejezet más szakaszaiban is találunk rendelkezéseket a fk. terhelt törvényes képviselőjével kapcsolatban az alábbiak szerint:

a) A kényszerintézkedéssel kapcsolatos ülésen történő részvétel és felszólalás joga

A Be. 456. § (2) bekezdése szerint a fk. terhelt törvényes képviselője jogosult arra, hogy a vádirat benyújtása előtt a fk. terhelt kényszerintézkedésével kapcsolatos eljárásban értesítsék a nyomozási bíró által meghatározott ülés helyéről és időpontjáról. Az értesítés a személyi szabadságot elvonó vagy korlátozó kényszerintézkedés indítványozása esetén az ügyészt terheli a **Fk. ügyészi utasítás 6. § (4) bekezdésében** foglaltak szerint, ám abban az esetben, ha a kényszerintézkedés iránti indítványt nem az ügyész indítványozta, a **Be. 211. § (1) bekezdése** alapján a nyomozási bírónak kell gondoskodnia a fk. terhelt törvényes képviselőjének értesítéséről. Ilyen eset áll elő például akkor, ha a fk. terhelttel szemben a sértett távoltartás elrendelését indítványozza.

Az értesítés elmaradása és a törvényes képviselő ülésről történő távolmaradása a Be. 375. § (1) bekezdése szerinti a kényszerintézkedés tárgyában hozott határozat hatályon kívül helyezéséhez és az elsőfokú bíróság új eljárásra utasításához vezethet.

³² EBD 2012.B.34.

Szabályszerű értesítés alapján a fk. terhelt törvényes képviselője a kényszerintézkedés tárgyában tartott ülésen jogosult részt venni, és amennyiben az ülésen megjelenik, ott a **Be. 457.§-a** értelmében fel is szólalhat. Ez utóbbi joga akkor is megilleti, ha az ülésen szabályszerű értesítés hiányában, önként jelent meg.

Ezek a jogosultságok - amennyiben a törvényes képviselőtől eltérő személy - a fk. terhelt gondozóját is megilletik, a kényszerintézkedés tárgyában hozott határozat ellen azonban csak a törvényes képviselő jogosult jogorvoslással élni a **Be. 451. §-a** szerint.

b) A büntetőeljárás során hozott határozatok közléséhez való jog

A **Be. 458. §-a** értelmében a fk. terhelt törvényes képviselővel közölni kell az eljárás során hozott határozatokat. Ez az előírás minden olyan, az általa képviselt fk. terheltet érintő határozat közlésére vonatkozik, amelyet adott büntetőeljárás során akár a nyomozó hatóság, akár az ügyész, akár a bíróság hozott meg. Ezért a határozatok közléséhez való joga tágabb, mint a gondozó részére szintén a **Be. 458. §-a** által biztosított jog, mivel a gondozóval csak az ügydöntő határozatot és a személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedés tárgyában hozott határozatokat kell közölni.

Az írásba foglalt ügydöntő határozatot a törvényes képviselő részére akkor is kézbesíteni kell, ha a határozatot vele már kihirdetés útján közölték.

3. A fk. terhelt törvényes képviselőjére vonatkozó szabályok a Be. egyéb rendelkezéseiben

Kizárólag a fk. terhelt törvényes képviselőjével kapcsolatban a **Be. XXI. Fejezetén kívül** is találunk jogosultságokat. Ezek a következők:

a) Másolat kiadása iránti jog

A **Be. 70/B. § (2) bekezdése, (5) bekezdés a) pontja, továbbá (6) bekezdése** értelmében a fk. terhelt törvényes képviselője az eljárás során keletkezett (beszerzett, benyújtott, csatolt) iratokról a törvényben meghatározott korlátok között másolatot kaphat.³³ A másolat kiadása iránti kérelmet

³³ A másolatok kiadásával kapcsolatban részletesebben lásd a büntetőeljárás során keletkezett iratokból másolat adásáról szóló 10/2003. (V. 6.) IM-BM-PM együttes rendelet rendelkezéseit.

ahhoz a bírósághoz, ügyészhez, nyomozó hatósághoz kell benyújtania, amely előtt az eljárás folyamatban van. A büntetőeljárás jogerős befejezését követően a kérelmet az elsőfokú bíróságnál kell előterjeszteni, illetve abban az esetben, ha az eljárás a nyomozás megszüntetésével ért véget, a nyomozó hatóságnál, illetve az ügyésznél, míg a vádemelés részbeni mellőzése esetén az ügyésznél kell benyújtania.

Az ügy jogerős befejezését követően a fk. terhelt törvényes képviselőjének iratmásolat kiadása iránti jogosultsága nyilvánvalóan csak addig áll fenn, amíg a fk. terhelt nagykorúvá nem válik.

A kiadható másolatokat a Be. az eljárás minden résztvevője vonatkozásában egyrészt az eljárási szakasztól függően, másrészt az általuk megismerhető adatok kapcsán korlátozza. Így a fk. terhelt törvényes képviselője a nyomozás során csak a szakvéleményről, valamint azokról az eljárási cselekményekről készült iratról kaphat másolatot, amelyeknél jelen lehetett,³⁴ a nyomozás egyéb iratairól pedig akkor, ha az a nyomozás érdekeit nem sérti. Ez utóbbi eset egyéni elbírálást igényel, az ilyen másolat kiadása tehát a nyomozó hatóság (ügyész) egyéni mérlegelésén múlik. A nyomozás befejezését követően az addig kiadható iratokat már megismerheti, ekként azokról iratmásolatot is igényelhet.

A bírósági eljárásban a kiadható iratmásolatok köre csak a Be. 60. § (1) bekezdésében³⁵ meghatározottakra tekintettel korlátozott, a Be. 186. § (4) bekezdése pedig a nyomozásra vonatkozóan írja elő, hogy a sértett, illetve a tanú vallomását vagy egyébként személyi adatait tartalmazó, a nyomozás során keletkezett, illetve annak során beszerzett, benyújtott vagy csatolt iratról készült másolaton nem tüntethetők fel a sértett, illetve a tanú személyi adatai. Nem adható másolat az ügyész, illetve a nyomozó hatóság határozatának tervezetéről, valamint az ügyész és a nyomozó hatóság között a 165. § alapján keletkezett iratokról.

A másolat kiadásának megtagadását indokolni kell, a megtagadó határozat ellen a 70/B. § (8) bekezdése szerint minden esetben jogorvoslattal lehet élni. Ekként a fk. terhelt törvényes képviselője az eljárás szakaszától függően panasszal, illetve fellebbezéssel élhet a másolat kiadása

³⁴ Vö. a jelenléti jognál írtakkal.

³⁵ Az eljárási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra. [vö. Be. 60. § (1) bekezdés]

íránt előterjesztett kérelmet megtagadó határozat ellen. Jogorvoslati joga csak azzal a határozattal szemben biztosított, amelyben magának a fk. terhelt törvényes képviselőjének a másolat kiadása iránti kérelmét tagadták meg, ezen felül jogorvoslati jogosultsága - állásponantom szerint - a fk. terhelt kérelmét megtagadó határozat vonatkozásában is fennáll, lévén az ilyen határozatot is közölni kell vele a Be. 458. §-a értelmében.

A **17/2005. (IV. 28.) AB határozatban** foglaltakra tekintettel megvalósult jogszabályváltozás folytán az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (a továbbiakban: **Itv.**) **57. § (2) bekezdés e) pontja** alapján minden iratról egyszeri másolat kiadása illetékmentes, mely rendelkezése a fk. terhelt törvényes képviselőjére is irányadó. Ezen túlmenően a másolat kiadása (például egy iratról többszöri másolat) a fk. terhelt törvényes képviselője részére is illetékköteles az Itv. 37. § (3) bekezdése folytán alkalmazandó Melléklet IV. Címében foglaltak szerint.

b) Kegyelmi kérelem benyújtásához való jog

A Be. 597. § (3) bekezdése a fk. terhelt törvényes képviselője részére a kegyelmi kérelem előterjesztésének jogát is biztosítja. A kérelem benyújtására a fk. terhelt nagykorúságának eléréséig van lehetőség.

c) A bűnügyi költség, illetve a rendbírság megfizetésének elengedésére irányuló kérelem benyújtásához való jog

A Be. 599. § (2) bekezdése a fk. terhelt törvényes képviselője számára is lehetővé teszi azt, hogy a fk. terhelt terhére megállapított fizetési kötelezettségek megfizetésének elengedését kérelmezze.³⁶

4. A fk. terhelt törvényes képviselőjére is vonatkozó szabályok a Be. egyéb rendelkezéseiben

A kizárólag fk. terhelt törvényes képviselőjének biztosított jogosultságok mellett a következő jogosultságok is hozzátartoznak a fk. terhelt törvényes képviselőjének jogosultságaihoz:

³⁶ A fk. terhelttel szemben rendbírság kiszabására sor kerülhet a fk. terhelt rendzavarása miatt a Be. 245. § (4) bekezdése alapján.

a) Védő meghatalmazásának joga

A **Be. 47. § (1) bekezdése** értelmében a törvényes képviselő a fk. terhelt részére védőt hatalmazhat meg. Ez az előírás azonban csak a meghatalmazás jogát biztosítja, és nem jelenti egyben a meghatalmazás megvonásának jogát is, mivel arra a **Be. 47. § (4) bekezdése** értelmében minden esetben csak a terhelt jogosult.

b) Minősített adatot tartalmazó irat megismeréséhez való jog

A **Be. 70/C. § (1) bekezdése** szerint a fk. terhelt törvényes képviselője megismerheti azt a minősített adatot, amit olyan irat tartalmaz, amit a Be. szerint megtekinthet. A nyomozás során csak azok az iratok tekinthetők meg, amelyek olyan eljárási cselekménnyel kapcsolatosak, amelyeknél a fk. terhelt törvényes képviselője jelen lehetett. A nyomozás befejezését követően az iratmegtekintési jog a tanúvédelmi rendelkezésekre tekintettel korlátozható, és nem foglalja magában azokat az iratokat sem, amelyeket csak az eljáró ügyész, vagy a bíróság tanácsának tagja tekinthet meg (ilyen lehet például a határozattervezet, avagy az ügydöntő határozathoz fűzött különvélemény).

c) Kapcsolattartás az ideiglenes kényszergyógykezelés alatt álló terhelttel

A **Be. 144. § (2) bekezdése** főszabály szerint - a védőhöz hasonlóan - szóbeli, ellenőrzés nélküli kapcsolattartást biztosít a törvényes képviselő részére akkor, ha az általa képviselt terhelt ideiglenes kényszergyógykezelés alatt áll. Abban az esetben, ha megalapozottan feltehető, hogy az ellenőrzés nélküli kapcsolattartás az eljárást meghiúsítaná, az érintkezésre csak ellenőrzés mellett kerülhet sor. A törvényhozó tehát ez utóbbi esetben sem zárja el teljesen a törvényes képviselőt attól, hogy a terhelttel kapcsolatot tartson, mindössze annak korlátozásáról rendelkezik, amikor azt ellenőrzés mellett biztosítja.

d) Fellebbezési jog az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelése ellen, az ideiglenes kényszergyógykezelés megszüntetésének indítványozása

A **Be. 145. § (4) bekezdése** az ideiglenes kényszergyógykezelt törvényes képviselője számára külön is biztosítja a fellebbezési jogosultságot a kényszergyógykezelést elrendelő határozattal szemben, és törvényben biztosított jogosultsága a kényszerintézkedés megszüntetésének indítványozása is.

e) Jog a kényszergyógykezelés felülvizsgálatának indítványozására és a felülvizsgálat során hozott végzés elleni fellebbezési jog

A **Be. 566. § (3) bekezdése** a kényszergyógykezelés alatt álló terhelt törvényes képviselője számára az intézkedés felülvizsgálatát kezdeményezheti, míg az **(5) bekezdés** alapján a felülvizsgálat során hozott határozat ellen fellebbezéssel élhet. Ez utóbbi jog nem csupán a saját maga, hanem a bármely más jogosult által indítványozott felülvizsgálat során hozott határozat kapcsán is fennáll.

f) Utólagos bírósági mentesítés iránti kérelem benyújtásának joga

A **Be. 577. § (1) bekezdése** értelmében a büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli utólagos mentesítés érdekében az alapügyben általa képviselt, bűnösnek kimondott fk. terhelt vonatkozásában mentesítés iránti kérelmet terjeszthet elő az elsőfokú bíróságnál.

V. A fk. terhelt törvényes képviselőjének kötelezettsége

A XXI. Fejezetben belül a **Be. 459. § (3) bekezdése** a fk. terhelt törvényes képviselőjének egyetlen **kötelezettségeként** szabályozza a közvetítői eljárásban történő részvételi kötelezettséget. Abban az esetben tehát, ha a fk. terhelt ügyének közvetítői eljárásra utalására kerül sor, a törvényes képviselő a mediáció során köteles részt venni. Amennyiben részvételére mégsem kerül sor, a közvetítői eljárás nem tudja elérni célját, és annak eredménytelensége folytán a büntetőeljárás általános szabályok szerinti folytatása iránt szükséges intézkedni. A törvényes képviselővel szemben e kötelezettségének nem teljesítés miatt jogkövetkezményt alkalmazni nem lehet.

Ezzel a 2007. január 1. napjától hatályos törvényi rendelkezéssel ellentétben a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény (a továbbiakban: **Bkt.**) 7. § (2) bekezdése a fk. terhelt törvényes képviselőjének kötelező részvételét kifejezetten nem említi, ilyen kötelezettséget csak a közvetítői eljárásban részt vevő korlátozottan cselekvőképes kiskorú vagy a személyes, illetve a vagyoni ügyei vitelében vagy a bíróság, hatóság előtti eljárás jogának gyakorlása vonatkozásában cselekvőképességében részlegesen korlátozott nagykorú sértett esetében tartalmaz a **Bkt. 8. § (1) bekezdésében**. Ennek ellenére a **Be. 459. § (3) bekezdésének** előírása alapján nem kétséges, hogy a törvényes képviselő közvetítői eljárásban történő részvétele a fk. terhelt vonatkozásában sem mellőzhető, ezért eredményes közvetítői eljárás esetén a sértett és a

fk. terhelt által kötött megállapodást a részvevő törvényes képviselőnek is alá kell írnia, ezzel mintegy hozzájárulva és erkölcsi felelősséget vállalva a megállapodásban foglaltak fk. terhelt általi teljesítéséhez.

VI. A törvényes képviselő eljárásának kizártsága: érdekellentét a büntetőeljárásban

A Be. 452. § (1) bekezdése több olyan esetet is felsorol, amikor a fk. terhelt törvényes képviselője (szülői felügyeletet gyakorló szülője, gyámja) a büntetőeljárásban nem lehet törvényes képviselő, azaz törvényes képviseleti jogosultságait a büntetőeljárás során nem gyakorolhatja. Ilyen esetek, amikor

- a) a törvényes képviselő az ügy tárgyát képező bűncselekményt a fk. terhelttel együtt követte el [Be. 452. § (1) bekezdés a) pont];
- b) a törvényes képviselő érdekei a fk. terhelt érdekeivel ellentétesek [Be. 452. § (1) bekezdés a) pont];
- c) a törvényes képviselő a jogai gyakorlásában akadályozva van [Be. 452. § (1) bekezdés b) pont];
- d) a törvényes képviselő személye nem állapítható meg [Be. 452. § (1) bekezdés c) pont].

a) Együttes elkövetés

Az együttes elkövetés sok esetben egyértelműen megállapítható, ugyanakkor léteznek olyan esetek is, amikor a közös megvalósítás feltétele speciálisabb vizsgálatot igényel. Így az együttes elkövetés megállapítható akkor is, ha a törvényes képviselőnek minősülő személlyel szemben nem indítanak büntetőeljárást, vagy ha indítanak is, azt külön büntetőeljárás keretében folytatják le, tehát nem a fk. terhelttel együtt. Az együttes elkövetés szempontjából az azonos elkövetői minőség nem követelmény, megállapításának tehát abban az esetben is helyes, ha a törvényes képviselő részesként, míg a fk. terhelt tettesként követte el ugyanazt a bűncselekményt vagy fordítva. Ugyanígy közös elkövetésnek minősül az az eset is, amikor a törvényes képviselő vagy a fk. terhelt csak orgazdája, illetve bűnpártolója a másik által elkövetett bűncselekménynek. Végül az együttes elkövetése körébe vonható az is, amikor a törvényes képviselőt kiskorú veszélyeztetésének büntette miatt vonják büntetőeljárás alá a fk. terhelt által elkövetett bűncselekmény kapcsán (például a fk. terheltet a törvényes képviselő bírta rá a bűncselekmény elkövetésére).

b) Érdekellentét

Az érdekellentétre vonatkozóan a Be. nem tartalmaz pontos definíciót, megítélése az ügy jellege

alapján lehetséges, illetve megállapításához iránymutatásul szolgálhatnak a Ptk. 4:163. § (1) bekezdésében foglaltak is (ld. korábban). Azt azonban fontos kiemelni, hogy a fk. terhelt és törvényes képviselője között fennálló rossz kapcsolat nem jelenti egyben az érdekellentét fennállását is, ennek megállapítása tehát minden esetben külön vizsgálatot igényel. Többségében a fk. terhelt által elkövetett bűncselekmény miatt a szülő, mint törvényes képviselő és gyermeke közötti viszony megromlik, ez azonban olyan érdekellentét megállapítását, amely a törvényes képviselő büntetőeljárásban történő részvételét kizárná, önmagában nem eredményezheti. Megállapítható azonban az érdekellentét akkor, ha a fk. terhelt a törvényes képviselő sérelmére követte el vagy kísérelte meg elkövetni a bűncselekményt, úgyszintén akkor is, ha a törvényes képviselő a fk. terhelttel szemben már a bűncselekmény elkövetését megelőzően olyan magatartást tanúsított, amely a fk. terhelttel szembeni közömbös hozzáállására utal, avagy életvezetése, érdekei egyenesen a fk. terhelttel történő szemben állására utal. (A törvényes képviselő ilyen magatartása sok esetben már a kiskorú veszélyeztetése büntettének megállapíthatóságát is felveti.) Érdekellentét abban az esetben is megállapítható, ha a fk. terhelt a vele együtt élő szülő élettársa - azaz a fk. terhelt nevelőszülője - sérelmére követte el a bűncselekményt.

c) Akadályoztatás

Akadályoztatásnak minősül például, amikor a törvényes képviselő kórházban fekszik, vagy mozgáskorlátozottsága miatt törvényes képviselői feladatai ellátására nem képes, avagy hosszabb időtartamban külföldön tartózkodik, és ezért képtelen ellátni a büntetőeljárásban biztosított jogait. Ugyanígy tartós akadályoztatásnak, és más szülői felügyeletet gyakorló szülő hiányában eseti gyám kirendelésére szükséges állapotnak minősül az az eset is, ha a törvényes képviselő büntetés-végrehajtási intézetben tartózkodik.

d) Ismeretlen személyazonosság

Ez az esetkör akkor állhat fenn, ha a szülői felügyelet gyakorlása vitás, és emiatt polgári per van folyamatban, vagy például akkor, ha fk. terhelt külföldi és szülei nem ismertek. Eszerint a pont szerint van helye az eseti gyám kirendelésének akkor is, ha a szülők, mint törvényes képviselők meghaltak és a gyámhatóság a fk. terhelt részére gyámot még nem rendelt ki.

A fent felsorolt négy esetben az a fokozott jogérvényesítési garancia, amelyre a törvényes

képviselő jogintézménye szolgál, nem tud érvényesülni, ezért a törvény rendelkezése értelmében a gyámhivatal - a vádemelésig az ügyész, azt követően a bíróság megkeresésére - eseti gyámot rendel ki a Gyer. 10. § (5) bekezdés a) pontja, illetve 130/A. § (1) bekezdés b) pont alapján a fk. terhelt részére, aki a Be. 452. § (3) bekezdése értelmében az eljárás további szakaszában törvényes képviselőként fog eljárni a fk. terhelt érdekében.³⁷ A Gyer. 41. § (3) bekezdése alapján a kirendelt eseti gyámot munkadíj illeti meg, az azonban nem minősül bűnügyi költségnek, lévén ilyen tételt a Be. 74. § (1)-(2) bekezdése nem tartalmaz.³⁸

Az eseti gyám kirendelése szükségességének észlelésétől a gyámhivatal jogerős kirendelő határozatának meghozataláig a büntetőeljárás szakaszának megfelelően az ügyész, illetve a bíróság a Be. 452. § (2) bekezdése esetén az a) és b) pontban meghatározott esetekben az eredetileg törvényes képviselőként eljárni jogosult személyt **kizárhatja az eljárásból**.³⁹ Ez a személy abban az esetben, ha a fk. terheltet továbbra is saját háztartásában gondozza, neveli, az eseti gyám kirendelését követően a gondozó szerepébe kerül, így a büntetőeljárás során már csak a gondozó részére biztosított eljárási jogosítványok gyakorlására jogosult.

Abban az esetben, ha a törvényes képviselő kizárása látszik indokoltnak, illetve ha a törvényes képviselő a jogainak gyakorlására bármely okból nem képes, a nyomozó hatóságnak a **Nyor. 147. § (1)-(2) bekezdései** alapján a kizárás, illetve az eseti gyám kirendelése iránt soron kívül kell előterjesztést tennie az ügyészhez.

³⁷ 2014. március 15. napja előtt a jogi terminológia az eseti gyám kifejezést nem használta, akkoriban 18. életév alatti személyek részére is eseti *gondnok*ot kellett kirendelni, aki a hatályos polgári jogi szabályok értelmében jelenleg már csak nagykorú személy esetében rendelhető ki. Ezért korábban a Gyer. 136. § (2) bekezdésében a fk. terhelt érdekében elsősorban ügyvédet kellett kirendelni eseti gondnokként, ilyen megkötés azonban a Gyer. 2014. március 15. napjától hatályos 130/A. §-ában már nincs, ezért eseti gyámként bármely személy kirendelhető, aki a kirendelés feltételeinek megfelel. A Gyer. 130/A. § (4) bekezdése jelenleg annyi megkötést tartalmaz - véleményem szerint helyesen -, hogy ha a gyermek érdekében több eljárásban, vagy ismétlődő vagy folyamatos eljárási cselekmények során merül fel az eseti gyám kirendelésének szükségessége, a gyermek számára lehetőség szerint ugyanazt a személyt kell eseti gyámként kirendelni.

³⁸ Az eseti gyám munkadíjának megállapításával és megfizetésével kapcsolatos szabályokat ld. a Gyer. 141. § (3)-(4) bekezdésében és a Gyvt. 133/A. § (6) bekezdésében.

³⁹ Ezt a rendelkezést a hatályos Be. eredetileg elfogadott szövege nem tartalmazta, mivel az - akkori elnevezése szerint - eseti gondnokot a bíróság rendelte volna ki, még a vádirat benyújtása előtt is ügyészi indítványra. A hatályos szöveg végül a 2002. évi I. törvény 229. § (1) bekezdésével került be a törvénybe, és annak 2003. július 1. napján történt hatályba lépését követően kezdettől fogva a jelenleg is alkalmazandó szabályokkal érvényesül.

Végezetül álljon itt egy táblázat, melyben a fk. terhelt törvényes képviselőjének fent részletezett jogosultságai (és kötelezettsége) tekinthetők át:

Jogszabályhely (Be.)	Mire jogosult (köteles) a fk. terhelt törvényes képviselője?
47. § (1) bekezdés	védőt hatalmazhat meg a fk. terhelt részére
70/B. § (2) bekezdés	a nyomozás befejezéséig másolatot kaphat <ul style="list-style-type: none"> - a szakvéleményről, valamint az olyan nyomozási cselekményről készült iratról, amelyeknél jelenlétét a Be. lehetővé teszi; - az egyéb iratról akkor, ha ez a nyomozás érdekeit nem sérti
70/B. § (5) bekezdés a) pont	a nyomozás befejezését követően másolatot kaphat a nyomozás azon iratairól, amelyeknek a megismerésére a Be. 193. § (1) bekezdése alapján jogosult
70/B. § (6) bekezdés	a bírósági eljárásban a Be. 60. § (1) bekezdésében foglalt korlátozással iratmásolat kiadására jogosult
70/C. § (1) bekezdés	megismerheti azt a minősített adatot, amit olyan irat tartalmaz, amit a Be. szerint megtekinthet
144. § (2) bekezdés	az ideiglenes kényszergyógykezelés alatt álló fk. terhelttel szóban, ellenőrzés nélkül tarthat kapcsolatot
145. § (4) bekezdés	- fellebbezhet a kényszergyógykezelést elrendelő határozattal szemben - indítványozhatja a kényszergyógykezelés megszüntetését
409. § (2) bekezdés d) pont	a fk. terhelt javára perújítási indítványt terjeszthet elő
417. § (1) bekezdés II/d) pont	a fk. terhelt javára felülvizsgálati indítványt nyújthat be
451. §	az ügy iratait a nyomozás befejezése után megtekintheti
451. §	a nyomozás során is megtekintheti az olyan eljárási cselekményekről készült iratokat, amelyeknél jelen lehetett
451. §	a védő jogainak megfelelően gyakorolhatja annak jelenléti, észrevételezési, felvilágosítás kérési, indítványtételi, valamint jogorvoslati jogát
456. § (2) bekezdés	a vádirat benyújtása előtt a kényszerintézkedés tárgyában tartott ülésen értesítésre megjelenhet
457. §	a vádirat benyújtása előtt a kényszerintézkedés tárgyában tartott ülésen felszólalhat
458. §	az eljárás során hozott határozatokat megkaphatja
459. § (3) bekezdés	részvétele kötelező a közvetítői eljárásban
464. §	a tárgyalás mellőzésével hozott végzéssel szemben tárgyalás tartását kérheti a fk. hozzájárulása nélkül is
566. § (3) bekezdés	- kezdeményezheti a kényszergyógykezelés alatt álló fk. terhelt kényszergyógy-kezelésének felülvizsgálatát - a felülvizsgálat során hozott határozat ellen fellebbezéssel élhet
577. § (1) bekezdés	az általa képviselt fk. terhelt büntetett előlethez fűződő hátrányok alóli utólagos bírósági mentesítését kérheti az elsőfokú bíróságnál
597. § (3) bekezdés	kegyelmi kérelmet nyújthat be
599. § (2) bekezdés	az államot illető bünyügyi költség / rendbíróság megfizetésének elengedésére irányuló kérelmet nyújthat be

2. táblázat

VII. Összegzés

Jelen tanulmányban a fk. terhelt törvényes képviselőjének ismertetésére került sor a törvényes képviselő jogállásának bemutatása és a vonatkozó polgári jogszabályi rendelkezések bemutatása mellett. A téma feldolgozásával a célom az volt, hogy ráirányítsam a figyelmet egy olyan büntető eljárásjogi résztvevőre, aki széleskörű jogosítványokkal rendelkezik, e jogosultságait azonban a büntetőügyek során eljáró hatóságok, illetve bíróságok sokszor nem kellő körültekintő eljárása miatt a gyakorlatban nem mindig tudja maradéktalanul gyakorolni. E jogok biztosítását mégis fontosnak tartom, hiszen a fiatalkorúak elleni büntetőeljárás célja - a törvények iránti tisztelet elősegítése - csak akkor valósulhat meg igazán, ha a fk. terhelt életvezetését közvetlenül figyelemmel kísérő személy is aktívan részt vehet - és részt is vesz - a büntetőeljárásban a fk. terhelt támogatása érdekében.

VIII. Hivatkozott joganyagok

- Be. 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról
- Bkt. 2006. évi CXXIII. törvény a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről
- Btk. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Bv. tv. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Fk. ügyészi utasítás 21/2013. (X. 31.) LÜ utasítás a gyermek- és fiatalkorúak által elkövetett bűncselekményekkel összefüggő ügyészi szakfeladatok ellátásáról
- Gyer. 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi igazgatásról
- Itv. 1990. évi XCIII. törvény az illetékekről
- Nyor. 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól
- Ptk. 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
- 10/2003. (V. 6.) IM-BM-PM együttes rendelet a büntetőeljárás során keletkezett iratokból másolat adásáról

- 2/2013. (VII. 8.) BK vélemény a büntetőjogi tárgyú büntető kollégiumi vélemények felülvizsgálatáról
- 3/2007. BK vélemény a 2012. évi C. törvény és az 1998. évi XIX. törvény közvetítői eljárásra vonatkozó egyes rendelkezései értelmezéséről
- BH2014. 43.
- EBD2012.B.34.
- 17/2005. (IV. 28.) AB határozat

IX. Irodalomjegyzék / felhasznált irodalom

- Büntetőeljárás jog I-III. - Kommentár a gyakorlat számára (Második, átdolgozott és egybeszerkesztett kiadás) - HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest 2015
- Belovics Ervin - Tóth Mihály (szerk.): Büntetőeljárás jog (Második, aktualizált kiadás) HVG-Orac, Budapest 2015
- Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás - Dialóg Campus Kiadó, 2004
- Dr. Halmos Krisztina: Gyermekvédelem II. (Kézirat) - Budapest, 2015